

Facebook – et netværk i fællesskabet

Jesper Tække

MedieKultur 2010, 49, 123-136

Published by SMID | Society of Media researchers In Denmark | www.smid.dk

The online version of this text can be found open access at www.mediekultur.dk

Artiklen arbejder med spørgsmålet om, hvad de nye såkaldte "sociale medier" som Facebook betyder for den måde, vi er sammen, danner social identitet og samfund på? Den sandsynliggør med afsæt i Luhmann, at fællesskabskommunikation er det grundlæggende i vores samfunds selvregulering, og at denne type kommunikation også danner grundlag for dannelsen og opretholdelsen af personers sociale identitet i harmoni med samfundet. Artiklen stiller heroverfor begrebet om netværkskommunikation, der udlægges som en type kommunikation, der nok har en række positive virkninger, men som også kan betyde en risiko for det moderne samfund og for udviklingen og opretholdelsen af social identitet. Endelig argumenterer artiklen for, at kommunikationen omkring statusopdateringer på Facebook må kategoriseres som netværkskommunikation, og diskuterer, om og hvorvidt denne giver de ovennævnte risici.

Indledning

Det er en betragtelig del af den samfundsmæssige kommunikation, der nu foregår på Facebook.¹ Problemet denne artikel arbejder med er, hvordan vi skal forstå denne kommunikation.² For at konfrontere problemet diskuterer artiklen begreberne *fællesskab* og *netværk*, der gerne benyttes inden for områder som mediesociologi og internetforskning. Artiklens bidrag er at diskutere de to begreber ud fra Luhmann og åbne for en systemteoretisk iagttagelse af, hvad Facebook-kommunikation er og betyder. Begrebet om fællesskab implicerer

ifølge Luhmann (2000, p. 264) en sammenblanding af personer med det sociale, men da Luhmanns kommunikationsbegreb baserer sig på en flerhed af bidragydende psykiske systemer, betegner allerede dette begreb noget principielt fælles, men altså således at det ikke sammenblender det psykiske og det sociale. Blandt Luhmanns begreber er det, der kommer tættest på det gængse fællesskabsbegreb *organisationsbegrebet*, og en nærmere iagttagelse af de i litteraturen omtalte *onlinefællesskaber* viser da også, at de kan beskrives som *selvorganiserende* interaktionssystemer. Netværksbegrebet anvender Luhmann (2002b) til at beskrive en form for kommunikation, der egentlig hørte til i det tidligere stratifikatoriske samfund. Denne form for kommunikation er ikke selvindlysende i det nuværende funktionelt differentierede samfund, hvor inklusion reguleres gennem funktionssystemernes lededifferencer, og personstatus opnås gennem indtagelse af positioner i organisationer. Da netværkskommunikationen følgende må ses som værende i karambolage med det moderne samfunds funktionssystemer og organisationer, kommer en analytisk frugtbar distinktion mellem det fælles og netværkene til syne. Artiklen begynder med begrebet om fællesskab og inddrager herefter begrebet om netværk, for til sidst at diskutere Facebook-kommunikation.

Fællesskab

Diskussionen om fællesskab går tilbage til Antikken, hvor en tænker som Aristoteles (1949) så staten som et fællesskab af frie mænd, der mødtes for at drøfte, diskutere og tage beslutninger om selv samme fællesskab. Udgangspunktet var, at formålet med livet kun kan realiseres i fællesskabet, hvorfor individet er bundet til det, ligesom fællesskabet på sin side kun konstitueres af individerne. Da Habermas (1976) formulerede begrebet om den borgerlige offentlighed, var det ud fra denne antikke skitse, dog blot nu som en modmagt til staten. Det er imidlertid ikke kun politisk virksomhed, der karakteriserer fællesskaber; i det nuværende samfund kan man således pege på alskens interesser, der samler folk om noget fælles. Stadig vil jeg dog argumentere for, at der er et mere eller mindre eksplicit element af politik i ethvert fællesskab, der så at sige styrer dets selvregulering. Der er således et dialektisk forhold mellem individer, der kun kan realisere sig i fællesskaber, og fællesskaberne, der kun eksisterer via individers bidrag.

Fællesskab som kommunikation

Luhmann (2000, p. 264) abonnerer eksplicit ikke på begrebet fællesskab! Årsagen er, at hans begreb om kommunikation altid allerede er udtryk for det sociale, for det fællesgjorte, men ikke samtidig for en sammensmeltning af personsystemer og socialsystemer. Luhmann (1999a, p. 190) definerer kommunikation som enheden af de tre selektioner information, meddelelse og forståelse. Det fællesgjorte ligger i, at det altid er op til hin anden at selektere forståelse, således at forståelse ikke kan dirigeres af den, der ytrer sig, ved at selektere information og meddelelsesadfærd. Kommunikation hos Luhmann er som livet hos Kierkegaard,

den opleves forlæns, men kan kun *forstås* baglæns. En ytring bliver kun del af kommunikationen, hvis der efterfølgende knyttes meningsfuldt an til den af en forståelse, og den forstås kun, hvis den selv meningsfuldt knytter an til forudgående kommunikation.

Da kommunikation som en særlig proces kan skelnes fra sin omverden af tanker og liv, kan den beskrives som et system. Dette system har fra et evolutionært nulpunkt uddifferentieret sig internt (Luhmann, 2000, p. 199; 2002a, p. 19) og kan nu skelnes i tre hovedtyper af sociale systemer, nemlig i interaktioner, organisationer og samfund (Luhmann, 2000, p. 37). Som beskrevet i introduktionsartiklen spiller medier en særlig rolle i denne evolution, hvorfor et medie som Facebook også bliver interessant. Her vil jeg nu foreslå en definition af *fællesskab* som et selvorganiserende interaktionssystem, der består af tilbagevendende interaktioner mellem en afgrænset kreds af bidragydere, der alle har adgang til såvel at afgive ytringer som til at modtage alle afgivne ytringer. Det er oplagt, at et sådant system kan kommunikere sig frem til, og beslutte, at hierarkisere sig, vælge en repræsentant, en leder, en ordstyrer osv., osv. Det vigtige og afgørende er, at alle som udgangspunkt har adgang til kommunikationen. Herved betegner begrebet fællesskab det, der er typisk for en gruppe eller organisation, nemlig at kommunikationen rettes til alle.

Fællesskaber og medier

Siden fremkomsten af skriften har fællesskaber transcenderet sfæren for face-to-face-interaktion i tid og rum og har herved revet interaktion og samfund fra hinanden (Luhmann, 2000, p. 127). Denne evolution har over tid resulteret i riger (Innis, 1986, p. 8) og senere i trykkekunsten i moderne stater (Eisenstein, 1983) og i funktionelt differentierede samfund (Luhmann, 1999, p. 322). Hvert nyt grundlæggende kommunikationsmedie har givet samfundet nye muligheder, som det over tid har udviklet sig inden for (Luhmann, 1990, p. 100).

Om end meget anderledes end Habermas ser Luhmann også det nuværende samfund som muliggjort af trykpressen. Vi er ifølge denne tankegang med trykken gået fra en primært stratifikatorisk samfundsdifferentiering til en primært funktionel. Den funktionelle differentiering giver et samfund, hvor alle uanset herkomst kan koble sig til kommunikationen, og hvor en flerhed af funktionssystemer såsom videnskab, massemedier, politik og økonomi holder samfundet polycentreret og antiautoritært.

Særligt massemediefunktionssystemet er her af interesse. Ifølge Luhmann (2002a, p. 10) er det uddifferentieret via brug af tekniske midler til mangfoldiggørelse. Det har en særlig kode, der går på, om noget menes at have informationsværdi eller ej, hvilket tolkes forskelligt af forskellige medieorganisationer, og som andre systemer må underordne sig for at få distribueret ytringer offentligt. Imidlertid er det ikke kun kommunikationen fra medieorganisationer, der er teknisk afsondret, dette gælder også for de såkaldte onlinefællesskaber, såsom Usenet-nyhedsgrupper, chatrum og mailinglister. I sådanne bidrager en kreds af personer til en af teknologi muliggjort og fra anden kommunikation afsondret kommunikation.

Funktionel beskrivelse af fællesskaber

Med Luhmanns teori kan det forklares, hvordan kommunikation regulerer sig selv, ved at historien af tilbagevendende kommunikationer over tid danner det, Luhmann kalder en *meningsgrænse* (2000, p. 101, 239 ff.). Meningsgrænsen er et begreb for, at semantikker er forhandlede og definerede mellem en kreds af bidragydere. Ligeledes er det udkrystalliseret, *hvad* man i denne kreds kan tale om og i hvilken tone – og måske også på hvilke tidspunkter og af hvilke medlemmer (Tække, 2006). Man kan forklare det på den måde, at der i interaktionshistorien er kondenseret, ikke bare hvilke emner der legitimt kan kommunikeres, men også normerne for, hvordan de kan kommunikeres, hermed inkluderes og ekskluderes også bidragydere, da ikke alle kan konstruere bidrag, der vil finde anknytning (Luhmann, 2000, p. 196). Interaktionen skaber over tid meningsgrænsen ved at meningsforslag hhv. accepteres og negeres, hvorefter den selv giver strukturen for, hvordan den kan modificeres. Det er klart, at et sådant system kræver en stabil omverden af bidragende psykiske systemer (ibid., p. 168).

På denne teoretiske baggrund er der blevet gennemført en række studier af onlinegrupper set som selvorganiserende interaktionssystemer (Tække, 2006). Det er i disse studier vist, hvordan meningsgrænsen produceres og reproduceres, angribes og forsvares, og hvordan også bidragydere persongøres og indimellem depersonaliseres igennem kommunikation om deres bidrag og den selv fremstillingshistorie, der knytter sig hertil. Således forhandles det i *fællesskab*, hvilke emner der kan tages op i sådanne grupper, hvordan de kan tages op, samt hvilken selv fremstilling bidragydere legitimt kan anvende, når de ytrer sig (ibid.).

Sådanne iagttagelser er også beskrevet med andre teoretiske udgangspunkter i andre nyhedsgrupper (Baym, 2000; Gotved, 1999). Selv i *chatrum* er den samme sociale proces med udvikling af meningsgrænser, der regulerer kommunikationen, dokumenteret (Tække, 2006, p. 264). Et særligt grænsetilfælde er *weblogs*, der af brugeren kan indstilles til såvel envejskommunikation som til medie for fællesskabskommunikation (Tække, 2006, p. 270). En nyttig distinktion er her mellem massemedie og interaktionsmedie, hvor førstnævnte udelukker feedback andet end undtagelsesvist (Luhmann, 2002a), og sidstnævnte netop som hovedregel har feedbackmulighed.

Netværk

Teorien om netværk kommer fra matematik, men beskriver sociologisk set, at den sociale afstand mellem et tilfældigt menneske og et hvilken som helst andet menneske, uanset at vi er flere milliarder fordelt over hele Jorden, kun er seks andre mennesker (Barabasi, 2003). Hvis alle kun havde relationer til deres naboer, ville verden være frygteligt stor socialt set, men fordi der er mange, der kender personer langt væk, er verden lille (ibid., p. 53). At vide, at man kan *netværke* og ikke mindst hvordan, må ses som en kompetence, som social kapital (Rasmussen, 2008, p. 145). Selvom antallet af noder i et netværk er mange, er forbindelserne mellem dem dog mange, mange flere, hvilket reducerer afstandene mellem noderne radikalt. Hvis man kigger endnu bedre efter, ser man, at verden set som netværk består af

klynger, der igen er forbundet med andre klynger. At vi kan finde en tilfældig person mellem millioner i få hop skyldes, at vi indfører genveje, der etableres ved, at vi bruger den begrænsede viden, vi har om, hvem vi kender, der måske kender nogen (ibid.).

Netværk og medier

”Netværkene udgør en ny social morfologi i vores samfund”, lyder postulatet fra Manuel Castells (2003a, p. 431). Det nye er imidlertid ikke selve det med, at det sociale i nutiden kan iagttages ud fra netværksteori, for som Finnemann (2005, p. 255) bemærker, så har alle samfund, ligesåvel som de alle har været informationssamfund, også været netværkssamfund. Det nye er dog også for Castells, at *hele* samfundet nu, med dets materielle grundlag i det nye informationsteknologiske paradigme, gennemsyres af netværksstrukturen. Castells (2003b, p. 9), der definerer netværk som *en samling af indbyrdes forbundne knudepunkter*, peger særligt på internettet som drivkraften bag netværkssamfundet.

For Castells (2003b, p. 57) er netværk en særlig *værdi* i virtuelle fællesskaber, som han betegner som ”selv-dirigeret *networking*”. Værdien består i, at enhver, der ikke kan finde sit eget *sted* på internettet, kan skabe det selv og udsende sine informationer og netværke derfra med andre. Der iagttages et skifte fra fællesskab i grupper til netværksindividualisme (Wellman et al., 2003, p. 3; Castells, 2003b, p. 123). Ifølge den danske internetforsker Jakob Linaa Jensen er skellet mellem netværk og fællesskaber snarere at forstå som en skala end som en dikotomi. Ligesom Castells mener han, at der er ved at ske et skred fra fællesskaber mod netværk, og peger her især på de sociale medier som omdrejningspunkt (Linaa Jensen, 2009). Han beskriver onlinenetværk som værende uden noget privilegeret punkt, med en social arkitektur udgjort af relationerne og med en social virkelighed udgjort af forbindelser og handlinger mellem aktørerne, og hvor man ikke agerer i et samlet forum, men via decentrale relationer. Hertil er ”[a]ktørerne kun direkte synlige for hinanden, når de indgår i relationer, eller når de eksempelvis som på MySpace og Facebook optræder på hinandens vennelister” (ibid., p. 91).

Netværk som kommunikation

Castells (2003a, p. 379) er ret spatial i sin opfattelse af netværk (Strømmenes rum), men differencen er ellers netop, at man metaforisk *i modsætning til* netværk opfatter fællesskaber som rumlige (fx Linaa Jensen, 2009, p. 90). Dette er måske en reminiscens fra Tönnies (2001) og hans landsby-Gemeinschaft set i modsætning til netværk, der defineres som bestående i relationer, som relationismen over for absolutismen inden for rumfilosofien (Tække, 2002). I fællesskaber foregår kommunikationen i et samlet forum, hvor alle deltagere har adgang til alle ytringer, der virker konstituerende for, hvad man taler om. Samtidig konstituerer denne kommunikation de normer, der regulerer, hvordan man taler sammen. Heroverfor står netværk, der er en noget mere broget størrelse, hvis man prøver at iagttage dem ud fra graden af fællesskab. Teoretisk er vi alle i netværk med hinanden kun 6 grader ude. Alle er vi med i

en lang række af forskellige netværk defineret af familie, arbejde, interesser, men også blot i form af kategorier, vi tilhører, ud fra om vi er forældre, hvilket køn, hvilken etnicitet eller politisk overbevisning vi har. Hvad der især er vigtigt at bide mærke i, er det, som både Castells og Wellman i det overstående pegede på, nemlig det individcentrerede. Vi er alle altid selv centrum i samtlige netværk, vi er med i, men ingen af os kan vide, hvad der foregår mellem andre i netværket. Netop heri ligger risikoen ved netværk. De er usynlige for dem, der ikke deltager, og ikke engang blandt deltagerne får alle alle meddelelser eller blot meddelelse om, at andre får meddelelser eller tjenesteydelser. Hvis man tænker det ud fra Durkheim, er dette vejen til anomi, og hvis man tænker det ud fra Weber, er det netop noget sådant, der må organiseres gennem bureaukratisering.

Netværk, organisation og samfund

Hvis man ser på netværk ud fra Luhmann, må man ikke håbe, at Castells har ret i, at vi er ved at blive *gennemsyrede af netværksstrukturen*. Luhmann ser nemlig det moderne samfunds funktionelle differentiering truet af *netværk*, der identificeres som en samfundsstruktur, der har overlevet fra de tidligere samfundsformer: "Der tænkes her på kæder af reciprocitet, nyttevenskaber som netværkssvenskaber [...], hvor de funktionelle delsystemers ressourcer bliver 'fremmedgjort' til tværgående forbindelser og til opretholdelse af netværkene" (Luhmann, 2002b, p. 129). Med den funktionelle differentiering af samfundet blev de stratifikatorisk givne positioner i samfundet erstattet med positioner i organisationer: "som kilde til ressourcer blev ejendom og familie erstattet med de legale og illegale indflydelsesmuligheder, som positionerne i organisationerne tilbød" (ibid.). Netværkene består i nogen grad ved, at fordelingen af positioner i samfundet i vidt omfang falder ind under politiske partiers indflydelse, som herved er med til at holde liv i netværk. Netværksdannelsen er dog ikke længere selvindlysende, og netværk må derfor opretholde sig selv som parasitter på det nuværende samfund (ibid.). Ud fra Luhmann (ibid., p. 130) betegner hverken lagdeling eller center/periferi netværk. Lagdeling og center/periferi-differentiering er derimod samfundsforudsætninger for netværk, som netværk udnytter parasitært. På denne måde er *samfundet* med sine strukturer medie for netværksformen *vennetjenester* (ibid.). Netværk hviler på dyadiske relationer, som undgår især organisationsbindinger, og de er følgende ikke forpligtet over for nogen intern solidaritet. Netværk omgår og erstatter det, der i den normale opfattelse bliver givet og muliggjort af det moderne samfund: "I stedet for dette synes funktionssystemerne med deres organisationer [...] at tilvejebringe personer-i-positioner, som står til rådighed som adresser, man kan henvende sig til, når et behov opstår" (ibid., p. 131).

Karakteristisk for netværkskommunikation er, at kontaktstrukturen typisk er face-to-face-interaktion, uanset denne kan foregå via telefon (ibid., p. 129).³ Den er mellem "nogen, der kender nogen, der kender nogen", gerne via "en formidler" og "forbøn", og cirkulerer "tjenesteydelser", der ikke virker efter en "quid pro quo-rationalitet" (noget for noget), men som sikrer én inklusion (her reproduktion af personstatus og som adresse i netværket).

Hvortil den ikke lader sig organisere og altså indordne efter fælles solidariske regler og transparens (ibid., pp. 128-133).

Organisation og netværk

Luhmanns vinkel på netværk, skal det siges, er ikke internettet og jo slet ikke sociale medier, men en analyse af den eksklusion, der kan føres tilbage til, at de enkelte funktionssystemers egendynamik udelukker integration mellem dem. Dette således at rigdom for eksempel ikke medfører politisk indflydelse, forstand på kunst eller opnåelse af kærlighed (Luhmann, 2002b, p. 128). Følgelig virker netværk som *kortslutning* af den funktionelle differentiering og dens organisationer (ibid., p. 131). Risikoen ved netværkssamfundet er så ikke kun *de digitale skel*, som Castells (2003b) gør rede for, men også kortslutningen, der består i, at netværkene går på tværs af funktionssystemernes lukning i sagsdimensionen (fx sammenblandingen af politik og videnskab) samt organisationernes lukning i socialdimensionen (at kun medlemmer deltager i beslutningsprocessen). At netværk tages alvorligt kan ses på, at organisationer reagerer med overvågning af, hvad ansatte anvender de digitale medier til (Castells, 2003b, p. 165), og et medie som Facebook kan ses som et eksempel på, hvad Albrechtslund (2008) har kaldt *participatory surveillance* og Linaa Jensen (2007, p. 371) *omn-opticon*. Bekymringen for et overvågningssamfund kan nok ikke overvurderes, da de digitale medier på en og samme tid er medier for kommunikation, lagring og søgning. Det er dog ikke dette aspekt, jeg her vil hæfte mig ved, derimod vil jeg hæfte mig ved, at de formelle organisationer reagerer med overvågning af de digitale medier. Overordnet er det selvfølgelig en videreførelse af taylorismens panoptiske forsøg på at selvdisciplinere organisationsmedlemmer til at gøre, hvad magten fordrer (Tække, 2009), men samtidig kan det ses som et forsvar mod netværksskommunikation. Det er klart, at der eksisterer en gensidig nytterelation mellem formelle organisationer og netværksskommunikation, men også, at et medie som Facebook ikke kun ses som et dejligt medie, som de ansatte i en organisation kan netværke i, men også som noget, der skal begrænses, kontrolleres og overvåges.

Facebook – et medie for netværksskommunikation

Facebook giver mange forskellige muligheder for kommunikation (se note 2), her vil jeg kun fokusere på området for statusopdateringer og venskabsystemet, og jeg begynder med sidstnævnte.

Facebook er primært et medie for personer, der kender hinanden offline (Boyd & Ellison, 2007). Dette i lighed med MySpace (Boyd, 2007), men i modsætning til onlinefællesskaber og også til sociale netværk som LinkedIn og Twitter. LinkedIn er et fagligt netværk, hvor man som udgangspunkt skal kende kontakter af første grad, men hvor man så gennem dem kan komme i kontakt med deres kontakter (anden grad) for at få tjenesteydelser. Twitter er mest et kvasi-massemedie, hvilket jeg vender tilbage til. Det er altså et typisk træk ved Face-

book, at man kun indgår venskab med personer, man kender i forvejen. Man bestemmer selv, hvem man vil indgå venskab med, og venskaber er altid reciprokke, men man behøver ikke behandle hinanden ens. Man kan frit indstille for hver enkelt ven, hvor meget information om én denne skal have. Seneste tal om Facebook viser, at de er oppe på 50 parametre med i alt 170 indstillinger, hvormed man kan styre, hvad der er tilgængeligt om én for hvem.⁴ Man kan også enten åbne sin profil for venners venner (anden grad) eller åbne den helt. Linaa Jensen mener, at Facebook er et eksempel på en glidning fra internettet som udtryk for et medie med åben søgning i al information til et *filtermedie*, hvor det kræver optagelse, medlemskab og ift. Facebook *venskab*, før man kan deltage i kommunikationen. Eftersom de fleste efterhånden filtrerer, hvem der har adgang til deres oplysninger og statusopdateringer (Danmarks statistik, 2009), kan det slås fast, at Facebook er et medie til effektivt at ekskludere ikke-venner samt til at privilegere eller diskriminere venner.

Statusopdateringer er det, der står mest centralt på ens profil, som også består af et fotografi og en mængde oplysninger om én. Det er en lille tekstmeddelelse på højst 420 tegn, men som man selv og andre kan kommentere alt det på, man vil. De glider nedad på ens profilside, efterhånden som man skriver nye, og danner på denne måde historie. Der er begyndende genrebekrivelser af opdateringerne således, at i alt fire forskellige genrer kan skelnes (Klastrup, 2010a). Det er statusopdateringer, der optræder på væggen, som er en samling af alle venners nyeste statusopdateringer. Alt efter indstillinger kan man give forskellige venner adgang til at skrive opdateringer på ens egen profil, kommentere på dem, overhovedet at se dem og tilkendegive, om de kan lide dem.

Det, at alle har forskellige venner, bevirker, at man ikke kan følge med i *alt*, hvad ens venner ytrer og foretager sig, da man på væggen kun vil kunne se statusopdateringer fra sine venner og ikke, når de kommenterer på deres venners opdateringer mv., hvis disse venner er forskellige fra dem, man selv har, og/eller deres privatindstillinger forhindrer det. Man ser således overhovedet heller ikke det samme som sine venner, når man kigger på sin væg, og vennerne vil kun se lidt af den aktivitet, man selv har, når man kommenterer på statusopdateringer.

Facebook er således ikke et medie, der giver *fællesskabskommunikation* med dem, man er ven med, da de alle vil have venner, der er forskellige fra dem, man selv har. Facebook er nærmere et medie, der kan ses som en infrastruktur, der giver mulighed for *netværkskommunikation*. Da man også kan skrive helt private meddelelser, kan man også netværke, helt uden at andre kan følge med. Et fællesskab består, som ovenfor nævnt, i en gruppe, der gennem kommunikation efterhånden har forhandlet sig frem til en *meningsgrænse*. Noget sådant finder man ikke på Facebook i kommunikationen omkring profilerne. Derimod finder man forskellige enkeltpersoner, der ud fra helt forskellige perspektiver og uden regelmæssighed og stabilitet i tid kommenterer på statusopdateringer.

Facebook som microblogging

Facebook, der også sammen med bl.a. Twitter kaldes for *microblogging*, ses måske bedst som bestående af mange små weblogs, der gennem *venskabsnetværket* er forbundet med et forskelligt antal af andre små weblogs. Facebook rejser også mange af de samme problemstillinger som weblogs (Tække, pp. 268-293). Således spænder de enkelte profiler lige fra at være kvasi-massemedier (se herunder) til at være egentlige interaktionsmedier. De spænder fra at have hundredtusinder af fans til at have ganske få venner. Uanset, om der faktisk er åbnet for kommentarer på en given Facebook-profil, så er dem med de ekstremt mange venner eller fans at regne som A-blogs, altså de blogs, der har mange indkommende links, men ingen eller kun få udadgående (ibid.). Weblogs adskiller sig dog fra Facebook-profiler ved, at tekstindlæggene er længere, og fordi de som oftest er skrevet over et *bestemt emne* og på denne måde viser kohærens (ibid.). Hertil vil man på de blogs, der faktisk bliver læst og er åbnet for kommentering, se et fællesskab af faste kommentatorer, der stabilt kommer med *for dem typiske* og forventelige kommentarer (ibid.). Videre ser man ofte, at der er dannet klynger af weblogs, der alle gensidigt linker til hinanden, og hvor dem, der fører dem, via kommentarer og/eller trackback løbende kommenterer på hinandens ytringer. Derfor kan weblogs i denne ende af parameteret iagttages som fællesskaber med meningsgrænser (ibid.). På Facebook er der naturligvis også klynger af venner, der gensidigt er venner med hinanden, fx alle i en gymnasieklasse, men kommunikationerne er hverken tematisk afgrænsede eller for nogen af deltagerne begrænsede til blot denne klynge, da alle danner centrum i eget netværk.

Eftersom Facebook er medie for onlinekontakt mellem personer, der kender hinanden offline, må der være en grænse for, hvor mange venner man kan have, før man bliver useriøs eller en *microcelebrity*, som Danah Boyd kaldte fænomenet, da jeg diskuterede det med hende. Det er min fornemmelse, at det virker cool at have mindst 200 venner, men omvendt ikke særlig cool at have meget mere end 400.⁵ At have så mange venner virker, som om man samler alle mulige ukendte personer, fordi man søger at blive en *microcelebrity*, hvilket man må betegnes som værende, hvis man kommer op omkring de 700 venner. At komikere, politikere og fx også nogle af mine kolleger begynder at have tusinder af venner, betyder at de går fra at anvende Facebook som andre dødelige – for at netværke med venner, kolleger og familie – til at bruge Facebook som kvasi-massemedie over for en skare af fans.

Facebook som kvasi-massemedie

Det kan også tænkes, at medier som Facebook virker supplerende og ikke underløbende på den nuværende funktionelle differentiering af samfundet. Her tænker jeg på den massemedieagtige form for kommunikation, man kan observere på Facebook: Nogle få kommenterer i deres statusopdatering på begivenheder, især på politiske eller kulturelle, men det kan også være videnskabelige begivenheder eller bare nyheder. Herefter er der nogle, der dels kommenterer på statusopdateringerne og diskuterer dem med hinanden, dels kopierer

dem som egne statusopdateringer mere eller mindre direkte, fx ved at videresende et link til en YouTube-video. På Twitter er der mulighed for blot at trykke på 'Retweet' for at videresende en andens opdatering til eget netværk. Hvis nu 90-9-1 reglen (der beskriver, at kun de færreste er aktive, se herunder) holder bare nogenlunde på Facebook og Twitter,⁶ betyder det, at et ikke ubetydeligt antal mennesker, næsten som i massemedierne, vil konsumere disse ytringer og i nogen udstrækning på denne vis få nyheder og udlægninger, tolkninger og refleksioner over og af dem fra de aktive i eget netværk. At det ikke er *præcist* det samme, er fordi man faktisk kan blande sig, fordi man skal være i netværk med nogle af de aktive microbloggere, og fordi der ikke ligger massemedieorganisationer bag med redaktionelt ansvar, nyhedskriterier, kildekritik osv. Dette er måske udtryk for den kamp, hvor de intellektuelle, som Habermas (2006) skriver, skal lære at manøvrere i internetmediet, så de igen kan fokusere samfundsdebatten. Man ser også på Facebook, hvordan det for nogle politikere faktisk er lykkedes at tiltrække rigtig mange venner eller fans, som de så fokuserer debatten for gennem holdninger i statusopdateringer – der så i kommentarer kan blive diskuteret. Anskuet som kvasi-massemedie bringer Facebook faktisk noget tilbage til samfundets fællesskab i form af social refleksivitet og refleksion. Altså en samfundsmæssig selvbeskrivelse, der kun delvist er massemedial, og som kan knytte an til kommunikation inden for alle funktionssystemer.

Social identitet og Facebook

Artiklen krydser nu distinktionen mellem det sociale og det psykiske for at diskutere, hvad vi som personer får ud af Facebook-kommunikation.

Netværksstrukturen i form af venskabssystemet på Facebook åbner muligheden for at imødekomme behovet for social bekræftelse af selvbeskrivelser og imødekommer samtidig behovet for at stille sin nysgerrighed over for, hvad andre gør og siger (Donath, 2007). Mange har svært ved *ikke* at gå ind på et medie som Facebook selv i sammenhænge, hvor det er upassende, angiveligt fordi der endnu ikke er udviklet normer, der kan regulere brugen i studie- og arbejdstiden (Tække & Paulsen, 2010).

Vi ved fra undersøgelser, at deltagelse i onlinefællesskaber giver en følelse af fællesskab (Blanchard & Markus, 2004). Onlinefællesskaber har en aktiv deltagelse, der kan beskrives ud fra 90-9-1 *princippet*, fordi kun 1 % bidrager dagligt, de 10 % kun deltager indimellem, mens de 90 % aldrig eller kun yderst sjældent bidrager (Nielsen, 2006; se også Smith, 1999; Baym, 2000). Selv blandt de 90 %, der mest kun lur, er der mange, der har en følelse af fællesskab (Roberts, 1998; Nonnecke & Preece, 2001). I onlinefællesskaber deler man et meningsfyldt fællesskab, der som *primær* funktion har at diskutere et emne, der føles som vigtigt for dem, der vælger at være medlem. Dette medfører, at man bliver til en person gennem sine bidrag, man får identitet, og man får behandlet sin identitet i fællesskabet, ud fra hvordan man vover sig frem og bliver modtaget. Selvet realiseres i sociale situationer ved, at de værdier, man ønsker at knytte til sit selv, skal bekræftes af andre, før man kan siges at være i

besiddelse af dem (Mead, 1936, p. 204). Når vi er i et fællesskab, vil *nogle måder* at vove sig frem på efterhånden blive mere forventelige end andre, eftersom man i kommunikationen danner mønstre, hvor nogle adfærdsmåder efterhånden modtages med større accept og mere positivt end andre, hvilket tidligere er begrebsliggjort med meningsgrænsen.

Netop dette forhold gør, at man selv som passivt deltagende medlem ikke begår en kardinalfejl ved at have følelsen af fællesskab, tillid og endda at hente identitet fra at føle sig som medlem af fællesskabet. Man identificerer sig med de normer, den tone og de konklusioner, der drages, og har altid mulighed for at blande sig. Om denne følelse af fællesskab har sin rigtighed kan ikke diskuteres, men det kan det derimod – når vi taler Facebook – om den bærer de kvaliteter, der kvalificerer den. Facebook-kommunikationen omkring statusopdateringer er kun baseret på synkront eksisterende parallelle netværk af venner med kun enkelte sammenfald af fælles venner. Følelsen af fællesskab refererer ikke tilbage til et fællesskab, til en substans, hvad enten man kun lurker, eller man er aktiv, men kun til spredt kommunikation – der udviser dårlig kohærens, foretages af skiftende personer, over skiftende emner, uden opbygning af fælles normer.⁷ Dog kan Facebook måske siges at give mere fællesskabskommunikation blandt personer, der kender hinanden offline, end de ville have haft uden et sådant medie.

Venner er ikke bare venner mere, men nogle, der er grupperet sammen med bekendte, familiemedlemmer og kolleger. Dette betyder bl.a., at der skubbes til balancen mellem frontstage og backstage (Goffman, 1959), og at en større *middle region* (Meyrowitz, 1985) trænger de to andre scener tilbage. At man nu kan se sine venner i samtale med andre, som man ikke normalt kan iagttage dem i samtale med, formindsker deres backstage: Det, som før var forbeholdt *rigtige* venner eller familie eller kolleger bliver nu gennem statusopdateringer og kommentarer kundgjort for de andre grupper også. Dette fænomen giver på den ene side en mere distanceret, glat og reflekteret selvfremsstilling og på den anden side en selvfremsstilling, der er mindre skizofren, da man nu må kommunikere, hvor personer fra forskellige dele af ens sociale liv iagttager én på samme tid.

Afslutning

Jeg har defineret fællesskab som et særligt kommunikationssystem, hvori det vigtigste princip er, at alle har adgang til kommunikationen. Netværk er også udtryk for kommunikation, blot med en langt mindre grad af fællesskab, de er ikke organiserede og kan kun dårligt beskrives som systemer, da deres samfundsmæssige differentiering er svag. Selvom Facebook ikke er så kartellignende som LinkedIn, er mediet med til at øge netværkenes udbredelse. Dette kan teoretisk set betyde en forskubbelse af vægtningen i samfundet mellem dets primære funktionelle differentiering hvilende på organisationer og den altid eksisterende sekundære netværkskodning. Risikoen for samfundet er, at netværksvenner ikke loyalt bidrager til organisationerne ud fra objektive kriterier og regler, der gælder lige for alle, men ud fra, hvad der skøtter vennerne i netværket. Parasitten dræber måske værten. Teore-

tisk set er problemet, at netværk går på tværs af funktionssystemernes lukning i sagsdimensionen og organisationernes lukning i socialdimensionen. Dette er dog mere komplekst end som så, når vi ser på Facebook: Udveksler man i Facebook-netværket en bestemt form for tjenesteydelser kan det godt afgrænses i sagsdimensionen, men ikke i socialdimensionen, da man ikke i egentlig forstand kan tale om medlemskab, og meddelelser kan sendes videre. Man kan indvende, at venskabsystemet for den enkelte afgrænser systemet i socialdimensionen, mens der ingen lukkethed ses i sagsdimensionen (alt kan kommunikeres). Sagen er dog, at der inden for Facebooks kommunikationsstruktur er aktualiseret mange parallelle netværk, hvori ingen har samme vennekreds, hvilket betyder, at relationsstrukturen er polycentreret i socialdimensionen og dermed åben og ikke til at afgrænse, hvorfor det eneste systemkendetegn er, at der foregår kommunikation, og at den foregår afkoblet fra anden kommunikation af den teknologi, der muliggør og kvasi-mangfoldiggør den (se note 2). Iagttagelse af Facebook som et kvasi-massemedie kommer det til syne, at mediet faktisk kan bidrage til samfundets fællesskab. Således kan Facebook for eksempel anvendes kritisk til at angribe også den korruption, der bekymrer Luhmann ved netværk.

Artiklen viser til sidst, at man skal være reflekteret over for at føle sig som del af et fællesskab på Facebook, ikke bare ift. udvikling af semantikker og opbygning af fælles forståelser af bestemte emner, men også hvad angår produktion og reproduktion af social identitet. Dette da man ikke her i en gruppe med en meningsgrænse kan få feedback på sin selvfremsættelse eller op imod et fællesskab kan få tilskrevet identitet som fx den kloge, sjove eller forsonende.

References

- Albrechtslund, A. (2008). *In the Eyes of the Beholder*. Ph.d.-afhandling, Aalborg Universitet: Institut for kommunikation og psykologi.
- Aristoteles (1949). *Statslære*. København: Gyldendal.
- Barabasi, A.-L. (2003). *Linked*. New York: Plume.
- Baym, N. (2000). *Tune in Log on*. California: Sage Pub., Inc.
- Blanchard, A. L., & Markus, M. L. (2004). The Experienced "Sense" of a Virtual Community: Characteristics and Processes. *The DATA BASE for Advances in Information Systems, Winter 2004*, 35(1), 65-79.
- Boyd, D. (2007). Why Youth (Heart) Social Network Sites. *MacArthur Foundation Series on Digital Learning*. Cambridge, MA: MIT Press, 1-26.
- Boyd, D., & Ellison N. B. (2007). Social Network Sites: Definitions, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 1-19.
- Castells, M. (2003a). *Netværkssamfundet og dets opståen*. København: Hans Reitzels Forlag A/S.
- Castells, M. (2003b). *Internetgalaksen*. Viborg: Systime A/S.
- Danmarks Statistik (2009): Befolkningens brug af internet 2009. Retrieved juni 2010: 2009www.dst.dk/it
- Donath, J. (2007). Signals in Social Supernets. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 1-19.
- Eisenstein, E. (1983). *The Printing Revolution in early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge Uni. Press.
- Finnemann, N. O. (2005). *Internettet i Mediehistorisk Perspektiv*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Goffman, E. (1990 [1959]). *The presentation of self in everyday life*. London: Penguin Books.

Article: Facebook – et netværk i fællesskabet

- Gotved, S. (1999). *Cybersociologi – Det samme på en anden måde*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Habermas, J. (2006). Ein avantgardistischer Spürsinn für Relevanzen. Was den Intellektuellen auszeichnet. Dankesrede bei der Entgegennahme des Bruno-Kreisky-Preises. Retrieved juni 2010: <http://www.renner-institut.at/download/texte/habermas2006-03-09.pdf>.
- Habermas, J. (1976 [1962]). *Borgerlig offentlighed – dens framvekst og forfall*. København: Fremad.
- Innis, H. (1986 [1950]). *Empire and Communications*. Toronto: Press Porcépic.
- Klastrup, L. (2010a). Sociale fortællinger – statusopdateringers funktion på sociale netværkssites. *Designværkstedets nyhedsbrev UNI-C 10/5 2010*. Retrieved juni 2010: <http://design.emu.dk/artikler/1018-socialfortaellinger.html>.
- Klastrup, L. (2010b). Publics for a day? The Affective “audiences” on Facebook. Paper for the *IAMCR conference 2010*, 1-20.
- Kwak, H., Lee, C., Park, H., & Moon, S. (2010). What is Twitter, a Social Network or a News Media? In *WWW 2010, April, Raleigh, North Carolina*, 26-30.
- Linaa Jensen, J. (2009). Fra onlinefællesskaber til onlinenetværker. *MedieKultur, Journal of media and communication research*, 46, 86-99.
- Linaa Jensen, J. (2007). The Internet omnioption. In H. Bang & A. Esmark (Eds.), *New publics with/out democracy*. (pp. 351-380). Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Luhmann, N. (2000[1984]). *Sociale systemer*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Luhmann, N. (2002a). *Massemediernes realitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Luhmann, N. (2002b [1995]). Inklusion og eksklusion. *Distinktion*, 4, 121-139.
- Luhmann, N. (1999a [1997]). *Die Gesellschaft der Gesellschaft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp taschenbuch wissenschaft.
- Luhmann, N. (1999b) *Tillid – en mekanisme til reduktion af social kompleksitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Luhmann, N. (1990). *Essays on Self-Reference*. N.Y.: Columbia University Press.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self and Society*. London: Univ. of Chicago Press.
- Meyrowitz, J. (1985). *No Sense of Place: The Impact of Electronic Media on Social Behavior*. New York: Oxford Uni. Press.
- Nielsen, J. (2006). Jacob Nielsen's Alertbox, October 9, 2006: Participation Inequality: Encouraging More Users to Contribute. Retrieved juni 2010: http://www.useit.com/alertbox/participation_inequality.html
- Nonnecke, B., & Preece, J. (2001). Why lurkers Lurk. Presented at Americas Conference on Information Systems, Boston, 2001.
- Rasmussen, T. (2008). *Nettverksformelen – Hvordan det sociale livet henger sammen*. Oslo: Unipub.
- Roberts, T. L. (1998). Are newsgroups virtual communities? CHI 98 Conference on Human Factors in Computing Systems. Los Angeles, CA, 1998, ACM Press, 360-367.
- Smith, M. A. (1999). Invisible crowds in cyberspace: mapping the social structure of the Usenet. In Smith & Kollok (Eds.), *Communities in Cyberspace*. (pp 195-219). New York: Routledge.
- Tönnies, F. (2001 [1887]). *Community and Civil Society* (Redaktionel bearbejdning: Jose Harris). Cambridge: Cambridge University Press.
- Tække, J., & Paulsen, M. (2010). Trådløse netværk og sociale normer. I *Norsk Medietidsskrift*, 17(1), 16-45.
- Tække, J. (2010). Facebooks kommunikative rum. Paper fremlagt på *medievidenskabeligt kollokvium 25. februar ved IMV AU*. Retrieved juni 2010: http://person.au.dk/fil/19351619/Facebook_en_mediesociografi.pdf

Article: Facebook – et netværk i fællesskabet

- Tække, J. (2009). Power and digital network media in organizations. Conference paper to the 9th international conference of Sociocybernetic 'MODERNITY 2.0': Urbino, Italy, 29 June-5 July 2009. Retrieved juni 2010: http://person.au.dk/fil/18692056/Jesper_Taekke_Urbino_2009.pdf
- Tække, J. (2006). *Mediesociografi*. København: Innovative Communication (InC). Retrieved juni 2010: <http://person.au.dk/fil/17825022/mediesociografi>.
- Tække, J. (2002). Cyberspace as a Space parallel to geographical space. In L. Qvortrup, *Virtual Space: The Spatiality of Virtual Inhabited 3D Worlds*. (pp. 25-46). London: Springer.
- Wellman, B. et al (2003). The Affordances of the Internet for Networked Individualism. *JCMC*, 8(3) April 2003, 1-29

Jesper Tække
Adjunkt, ph.d.
Institut for Informations- og Medievidenskab
Aarhus Universitet
imvjet@hum.au.dk